

A vallási interferenciák moszlim értelmezése

Van-e értelme vallási interferenciákról beszélni moszlim közegben?

JÁNOS Cs. MOLNÁR
MUSLIM INTERPRETATION OF RELIGIOUS INTERFERENCIES

26/28
297
297.18
222/224
225

Christianism. Islam. The Old Testament. The New Testament. The Koran. Religious Interferencies.

Az iszlám keletkezése óta ismert tény, hogy Mohamed tanítása tulajdonképpen az Ó- és Újszövetségre támaszkodik; felhasználja történeteit, alakjait, de azt különös módon a saját megvilágításában értelmezi. Ezt tulajdonképpen maga Mohamed sem tagadta, sőt nyilvánosan hirdette is. Mekka tartózkodása alatt még meg volt győződve arról, hogy mind a zsidókkal, mind pedig a keresztyénekkal szót tud érteni. Ebből a feltevéséből 622 őszén ábrándult ki, amikor megérkezett Jathriba, a mostani Medinába, s felvette a kapcsolatot az itt élő zsidók vezetőivel. Ezek Mohamed bibliai történeteinek és személyeinek a maga módján való értelmezéseivel – enyhén szólva – nem értettek egyet. A tanításában és prófétai küldetésében megsértett Mohamed ezért megszakította velük a kapcsolatot, s kijelentette, hogy a zsidók helytelenül tanítják Ábrahám vallását. Egyúttal azt is leszögezte, hogy Ábrahám vallását egyedül ő tanítja helyesen! Mohamed sértődésének mindhárom medinai zsidó törzs (an-Nadír, Qainuqá és Qurajza) medinai likvidálása lett az eredménye: az an-Nadírt és a Qainuqát elűzte, a Qurajzát pedig megsemmisítette. Ezzel Mohamed magát Isten kinyilatkoztatása egyetlen igaz és helyes tolmácsolójának nyilvánította, s ma már közel kétmilliárd moszlim is ehhez tartja magát.

Mohamed egyedülálló és legtökéletesebb prófétai mivoltában egyetlen iszlámhívó sem kételkedik, de ebbe bőven belefér az is, hogy szinte minden ó- és újszövetségi bibliai alakról van sajátos ismeretük, amely többé vagy kevésbé, de hasonlít a bibliai üzenetre. Valamint az is, hogy az egyetlen és tévedhetetlen verziónak a sajátjukat tartják. Mindez úgy lehetséges, hogy az iszlám mind a zsidóságot (az Ószövetséget), mind pedig a keresztyénséget (az Újszövetséget) túlhaladottnak tartja, magát pedig ezek nyilvánvaló örökösének.

Ezzel tulajdonképpen el is érkeztünk a vallási interferenciák egy sajátos értelmezéséhez, amelyet röviden úgy jellemezhetnénk, hogy van egy isteni kinyilatkoztatás, amelyet elismer a zsidóság, a keresztyénség és az iszlám is, de az igazi verzióját

csak az iszlám tanítja. Ez pedig az iszlám szerint megmásíthatatlan álláspont! Az ok: Mohamed a próféták pecsétje, ezért ő a kinyilatkoztatás végső verziójának a le-téteményese! Az iszlám tud szinte minden ószövetségi személyiségről és történet-ről, valamint Jézusról, Máriáról és más újszövetségi személyről, Jézus csodatételeiről, a feltámadásról és az utolsó ítéletről – csak éppen Mohamed verziójában, amely hol jobban, hol kevésbé, de minden esetben különbözik a bibliai üzenettől. A Korán és a Tradíció (Hadíth) pozitívan nyilatkozik minden bibliai személyről, Jézusról és a keresztyénekről pedig egyenesen szépen! Pl. az 5. szúra 82. versében ez olvasható: „Az emberek között bizony úgy látod, hogy a zsidók és a pogányok a leg-ellenségesebbek a hívőkkel szemben. A hívők iránt a szeretetben pedig a legköze-lebb azokat találod, akik azt mondják: »Mi keresztyények vagyunk.« Ez azért van, mert papok és szerzetesek vannak közöttük és [azért] mert nem fennhéjázók.”

Közös gyökerek a zsidóság, a keresztyénség és az iszlám esetében minden kétsé- get kizáróan léteznek. Ezt senki sem tagadja, mindenki elfogadja. A keresztyén teoló- gusok már nagyon régen, tulajdonképpen az iszlám első századaitól, próbálják érté- kelni és értelmezni a két vallás közötti különbséget és hasonlóságot. Viszont ezt mind- egyik fél, tehát mind a keresztyén, mind pedig a moszlim fél a maga módján magya- rázta és magyarázza. Úgy is mondhatnánk, hogy a keresztyénség és az iszlám közöt- ti interferenciák vizsgálata igen régi eredetű, de ezt a vizsgálatot mind a keresztyének, mind pedig a moszlimok a saját tanításuk igazolására és alátámasztására próbálják használni. Amikor a közös vonásokat vizsgálják, akkor egyben saját igazukat szeret- nék alátámasztani, így az interferenciák vizsgálata nem nagyon lépte át a hitviták ha- tárát. Lássuk most ennek a folyamatnak rövid áttekintését, amely korántsem törek- szik a teljességre, hanem kizáróan csak a téma felvázolását akarja szolgáltatni.

Keresztyén részről

A keresztyénség legfőbb kitétele az iszlám ellen maga Mohamed próféta-sága és ki- nyilatkoztatása volt. Erre mutatott rá elsőként Damaszkuszi Szt. János (675–754), eredeti nevén Júhanná Manszúr. Ő maga a 8. század egyik legjelentősebb keresz- tyén tudósa volt. Mind az iszlámot, mind pedig a keresztyénséget jól ismerte, hiszen Damaszkuszban született, apja az Omajjáda kalifák udvarában szolgált, tehát ő ma- ga is mohamedán többségű környezetben nőtt fel. Sőt eleinte még ő is folytatta édesapja hivatalát, majd később szerzetes lett, egész életét a keresztyénségnek és a keresztyén gondolkodás vizsgálatának szentelte. Leghíresebb műve a *Pégé gnó- zeósz* (A tudás forrása), aktívan bekapcsolódott a képrombolók elleni vitába is. Da- maszkuszi János, Mohamed prófétai mivoltát megkérdőjelezendő, azzal érvelt, hogy a Szentírásban semmilyen Mohamed nem említették. Természetes, hogy erre az érintett fél, a mohamedánság is reagált, s lázasan kezdték keresni azokat a helye- ket a Bibliában, amelyekből Mohamed eljövételére lehetne következtetni. Úgy tűnik, hogy a két vallás közötti vitának Mohamed személyéről ez adta meg az alaphangot, mert mind keresztyén, mind mohamedán részről máig nagyon sokan foglalkoznak Mohamed prófétai igazolásának a kérdésével.

A következő nagy egyéniség, aki foglalkozott a moszlimokkal, Aquinói Szt. Tamás (1225–1274) volt. Ő ugyan nem volt iszlámszakértő, inkább csak a mohamedán fi- lozófusok tanítását ismerte, de mivel a korszak meghatározó egyénisége volt, kije-

lentései erősen befolyásolták a keresztyén közvéleményt. Úgy gondolta, hogy míg a zsidókkal és a különböző keresztyén tévtanokat hirdetőkkal az Írás alapján lehet vitatkozni, a moszlimokra ez nem alkalmazható, mert velük szemben csak észérvekkel lehet argumentálni. Viszont – becsületére váljék(!) – megjegyezte, hogy ő azok, mármint a moszlimok érveit nem egészen jól ismeri.

A középkori keresztyénségben viszont voltak a mohamedánokkal szemben egészen pozitív megnyilvánulások is. Ez nem is csoda, hiszen több térségben keresztyén–mohamedán együttélésekről is lehet beszélni. Példaként emlegetik VII. Gergely pápát, aki az algériai Bedzsáji tartomány uralkodójának an-Nászírnak 1076-ban a következőket írta: „...egymással inkább mint más nemzetekkel szemben a kegyelem szeretetével tartozunk, mert mindketten az egyetlen Istenben hiszünk, noha mindketten más módon.”

Az ilyen álláspont viszont eléggé egyedülálló volt, mert a racionális keresztyén teológusnak teljesen nyilvánvaló volt, hogy az iszlám – annak ellenére, hogy a keresztyénséggel és a zsidósággal rokon gyökerei vannak – tanításában a keresztyénségnek teljesen idegen, ugyanazon történetekben teljesen más következtetésekre jut. Mindazonáltal sok keresztyén gondolkodót vonzott az iszlám. Nicolaus Cusanus javasolta a keresztyéneknek a Korán tanulmányozását, mégpedig azért, hogy ráébredjenek az evangélium igazságaira. Rotterdami Erasmus a mohamedánokat fél-keresztyéneknek tartotta. A 19. század felvilágosult romantikusai és bölcselei, mint Lessing, Herder, Hegel és Schleiermacher, pedig majdhogynem csodálattal beszéltek az iszlámról. Ez utóbbi kortársa Johann Adam Möhler (1796–1838) pedig teológusként is sok pozitívumot lát az iszlámban. Egyik pozitívumának azt tartja, hogy a mohamedánság azokat a nemzeteket iszlamizálta, amelyek még nem voltak érettek a keresztyénség befogadására. Ezzel – talán mondani sem kell – a keresztyénséget helyezi az iszlám fölé.

Eléggé elterjedt az a nézet, hogy az iszlám ismereteit a keresztyénségről különböző heretikusként nevezett szekták tanításából meríttette. H. J. Schoeps pl. azt állítja, hogy az iszlám a keresztyénségről legtöbb információját minden bizonnyal az ebjonita tanításból szerezte. Állítását arra alapozza, hogy Palesztina korai keresztyén egyháztörténetesei, akik erősen kritizálták a zsidó szekta tanítását – amely hangsúlyozta a mózesi törvények szigorú betartását, Jézus Krisztust pedig nem tartotta Isten Fiának – a 2. századtól kezdve semmit sem írnak az ebjonitákról, meg sem említik őket. Ebből Schoeps arra következtet, hogy az ebjoniták kiköltöztek Palesztinából, s útjukat minden bizonnyal déli irányba vették, s a Vörös-tengerrel párhuzamos Hidzsász-hegységben telepedtek le, hosszú ideig megmaradtak, míg végül az iszlámba olvadtak bele.¹

Ezt a fonalat folytatja Günter Lüling is, aki német misszionárius szülők gyermekeként született (1928) Szíriában, majd teológiát és arabisztikát végzett. Kiváló Korán-szakértő lett. Legfontosabb kutatási területe az Őskorán (Urkorán)² kutatása, melynek nyomán arra a következtetésre jutott, hogy a Korán tulajdonképpen zsidó–keresztyén versek mintájára készült. Egy hipotézist állított fel, amely szerint a Korán lényeges részei tulajdonképpen keresztyén himnuszok és énekek, amelyek már jóval Mohamed előtt megvoltak. Ebben a gondolatmenetben Adolf von Harnackra támaszkodik, aki szerint az iszlám nem más, mint egy a zsidó vallásból átalakított gnosztikus zsidó–keresztyén irányzat variánsa, amit arab környezetben egy zseniális próféta dolgozott fel. Lüling úgy gondolja, hogy a keresztyénség az iszlám előtt-

ti Arábiában sokkal elterjedtebb volt, mint ahogyan azt a moszlim tradíció, rá épülve pedig a mostani nyugati tudomány számon tartja. Kutatásai alapján arra jutott, hogy Mohamed egy Mekkában korábban honos sákramentum- és Szentháromság-ellenes, képromboló zsidó–keresztyén irányzatra építette tanítását, amely kategorikusan elutasította a pogányságot. Mohamed ezt a vallást nevezte Ábrahám vallásának! Ez szemben állt az újabb, a Szentháromságot, a sákramentumokat és a képeket is elfogadó hellenisztikus keresztyénség, amely Mohamed korában az uralkodó vallás volt Mekkában. Ennek a hívei voltak a Qurajs-törzs tagjai is, akikkel Mohamed éppen a vallás miatt hadakozott.³

A keresztyén–mohamedán párbeszéddel, s ezen keresztül az interferenciákkal is sokat foglalkozik Hans Küng, aki Josef van Esszel közösen adta ki a *Christentum und Weltreligionen – Islam* (München, R. Pipper, 1974) című jelentős munkát. Hasznos dolog megemlíteni Küng módszerét, ahogyan a más vallásokat próbálja vizsgálni: a más vallások tükrében a keresztyén önkritikára, majd a keresztyénség tükrében a más vallások kritikájára próbál támaszkodni. Óvakodik a szélsőségektől, és szeretné magát megóvni az igazság egyedüli letéteményességének fennhéjázó tudatától.⁴ Egyébként Küng is csatlakozik ahhoz az új irányzathoz, amely úgy gondolja, hogy az iszlám nem más, mint a Páli hellenisztikus beállítottságú keresztyén felfogás ősbib, sémi változata.

Az iszlámhoz való hozzáállás kérdésében teljesen új felfogást képviselnek a keresztyén teológiában a 2. vatikáni zsinat határozatai. A *Lumen Gentium* fejezetben a következő áll: „...az üdvösség terve azokat is átöleli, akik elismerik a Teremtőt, köztük elsősorban a mohamedánokat, akik azt vallják, hogy Ábrahám hitén vannak és velünk együtt imádják az Istent, aki irgalmas és az utolsó napon megítéli az embereket.”⁵ Ez a dokumentum tehát elfogadja azt, hogy a moszlimok is ugyanazt az Istent imádják, mint mi, tehát nem tesz különbséget Allah és Isten között. Teszi ezt nagyon helyesen, mert Allah és Isten megkülönböztetése csak az európai gondolkodásban honos, hiszen az arab nyelvű keresztyén is ugyanúgy Allahhoz imádkozik, mint a mohamedán! A különbség talán csak annyi, hogy a moszlim a „Könyörületes és Irgalmas Istenhez” a keresztyén pedig az „Élő Istenhez” imádkozik.

A *Nostra Aetate* fejezet pedig a fentieket a következőkkel egészíti ki: „Az egyház megbecsüléssel tekint a muszlimokra is, akik az egy, élő és önmagában létező, irgalmas és mindenható Istent imádják, ki a mennynek és a földnek Teremtője, ki szólt az emberekhez, s kinek még rejtett határozatait is teljes szívből engedelmeskedve akarják követni, miként Ábrahám – kinek hitére az iszlám hit szívesen hivatkozik – engedelmeskedett Istennek. Jézus Istenségét ugyan nem ismerik el, de prófétaként tisztelik, szűz anyaként becsülik Máriát, s olykor áhitattal segítségül is hívják. Várják az ítélet napját, amikor Isten minden embert föltámaszt és megfizet mindenkin. Ezért értékeli az erkölcsi életet, és Istent leginkább imádsággal, alimizsnával és bűjtöléssel tisztelik.

Bár a századok folyamán a keresztyének és a muszlimok között nem kevés nézeteltérés és ellenségeskedés támadt, a Szentséges Zsinat mindenkit arra buzdít, hogy a múltat felfedve, őszintén törekedjen a kölcsönös megértésre, és mindenki számára közösen gyarapítsák és óvják a társadalmi igazságosságot, az erkölcsi értékeket, a békét és a szabadságot.”⁶

Nos, ez már keresztyén részről olyan nyitás, amely egyrészt szinte a keresztyénség feladásával határos, mert az a kitétel, hogy „Jézus Istenségét ugyan nem ismer-

rik el, de prófétaként tisztelik”, tulajdonképpen Jézus Istenségének a feladása és prófétai mivoltának az elfogadása. Másrészt pedig az a kitétel, hogy a moszlimok „Máriát [...] áhítattal segítségül is hívják”, igen különös interpretáció eredménye! Ugyanis a mohamedán ember csak a Könyörületes és Irgalmas Istent hívhatja segítségül, akinek sem mása, sem hozzá hasonló nincsen.

Moszlim részről

Amit a moszlimok a keresztyénségben leginkább nem tudnak elfogadni, az a Szentháromság, amit ők az Atya a Fiú és Mária személyével azonosítanak. A Szentháromságon belül is Jézus Istenfiúsága, Istensége, valamint kereszthalála és feltámadása. Ezek az iszlám részéről elfogadhatatlanok. Az iszlám a hármast politeizmusnak tartja, mert hitvallása szerint legfontosabb tétele az, hogy „nincs Isten az Istenen kívül”. Aki pedig ezzel ellentéteset állít, az fölöttébb vétkezik. Jézus kereszthalálát pedig már a Korán is tagadja, a 4. szúra 157–158. verseiben ezt olvassuk: (157.) „Azt mondják, megöltük a Messiást, Jézust, Mária fiát, Isten küldöttét, de nem ölték meg és nem feszítették keresztre, hanem valaki nekik hozzá hasonlóvá tétetett. Azok, akik ebben összekülönböztek, kétségeik vannak, mert valós tudomásuk nincs róla, csak elképzeléseik vannak. Valójában nem ölték meg, (158.) hanem Isten magához emelte. Isten hatalmas és bölcs” (saját fordítás – Cs. M. J.). Tulajdonképpen ez volt az, ami a kezdettől fogva meghatározta a moszlimok hozzáállását a keresztyénséghez.

A keresztyén és mohamedán különbözőségről már az iszlám kezdete óta folyik a párbeszéd. Már az Omajjádai kalifák udvarában, pontosabban dívánjaiban is sokszor volt téma e kérdés, amelyeken természetesen moszlim és keresztyén teológusok is részt vettek.

Mohamedán részről a keresztyénséggel szemben nagyon egyszerű argumentálni, mert az iszlám a folyamatos kinyilatkoztatást vallja Ádám-tól egészen Mohamed-ig. Ebben a folyamatban Isten minden prófétájának újabb és újabb kijelentéseket ad, s mindig a legújabb az aktuális. A mohamedánok a keresztyénséggel szemben kezdettől fogva ezt az álláspontot tartják.

Tulajdonképpen ezt képviselte a 10–11. század legnagyobb moszlim teológusa és tudósa al-Ghazzálí (megh. 111) is, aki igen nagy vehemenciával védelmezte az iszlám igazát főleg kora mohamedán filozófusaival szemben.⁷ A keresztyénséggel kapcsolatban azon az állásponton volt, hogy az iszlám a keresztyénséget tulajdonképpen meghaladta, számára csak a kinyilatkoztatás láncszemeként érdekes. Ez az iszlám érvényes álláspontja ma is. Ha a keresztyénséggel egyáltalán foglalkozni kell, az nem teológiai, hanem pusztán jogi kérdés, konkrétan az, hogy a moszlim uralom alatt élő keresztyének jogi helyzetét meghatározzák. Főleg azt, milyen adót kell fizetniük és milyen jogaik vannak.

Mindazonáltal az iszlám aranykorában (750–1258), amikor virágzott a bölcselet, a teológia és az irodalom, sokszor volt a kalifák udvarán eszmefuttatások tárgya a keresztyénség, a keresztyén tanítás. A Damaszkuszi Szt. János által felhozott érve, hogy sem az Ó-, sem az Újszövetségben nincs utalás arra, hogy Jézus után Mohamednek kellene jönnie, több moszlim teológus is megpróbált ellenérvet találni – lázasan keresvén a vonatkozóknak tekinthető bibliai locusokat. Találtak is ilyeneket:

a Jn. 14,15-ben; a Jn. 15,26-ban és a Jn. 16,7-ben Jézus tanítványainak arról beszél, hogy majd Pártfogót vagy Vigasztalót – görögül Paraklétoszt – küld hozzájuk.⁸ Ezeket a bibliai helyeket a Korán 61. szúrája 6. versével hozzák kapcsolatba, ahol ez olvasható: „Amikor Jézus Mária fia azt mondta: Izrael fiai, én Isten küldötte vagyok hozzátok, bizonyosággal arról, ami a Tórából előttem volt, megörvendeztetvén titeket egy küldöttel, aki majd utánam jön, neve Ahmad lesz. Miután nyilvánvaló bizonyosságokkal jött hozzájuk, azt mondták: ez nyilvánvaló varázslat!”

A 17. századtól ezt a „paraklétoszt” hozták kapcsolatba a „periklütossal”, amit ’hírnevesnek’, ’nagyon híresnek’, ’igen dicséretesnek’ is lehet fordítani. Így lett az Ahmadból „Hírneves”, „Nagyon híres”, vagy „Dicséretes” – ahogyan a személynév értelme fordítható is. Rudi Paret – aki az egyik legnevesebb Korán-kommentár szerzője – az „Ahmad = Igen Dicséretes” interpretációról kommentárjában a következőket írja: „A kommentátorok és fordítók az »ahmadu« alatt általában személynévet értettek. A nevet különböző felfogás szerint értelmezték. A görög »periklütossal« először J. Maracci hozta kapcsolatba a 17. század vége felé, ami szerinte a »paraklitosz« torzulásából született meg. Mások Mohamed nevével hozzák kapcsolatba, mivel az is a »HMD« gyökből van. H. Grimm arra gyanakszik, hogy ez mögött egy Istentől küldött neve rejtőzhet: »Isten a legdicséretesebb« [Zeitschrift für Semitistik 6, 1928, 26. p.]. Ehez még A. Fischer hozzáteszi a Muhammad und Ahmad, die Namen des arabischen Propheten munkájában [Berichte über die Verhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, phil.-hist. Klasse, 84, 1932, 3. Heft, 22–26. p.], hogy az »ahmad« itt valószínű nem személynév, hanem egyszerűen a »mahmúd«, vagy a »hamíd« komparativusa.”⁹ Ezzel a moszlim oldal – legalábbis a saját megnyugtatóra – megoldotta Mohamed érkezésének bibliai jóvendölését.

A másik *casus belli* a mohamedánság és a keresztyénség között Jézus meg nem feszítése volt, amit a már említett Korán-idézzel (4. szúra, 157–158. vers) fentebb említettünk, s amit az iszlám kezdettől fogva vallott. Ennek alátámasztására a 16–17. században előkerült egy Barnabás-evangéliumnak nevezett irat. Ebből hosszú ideig csak egy 18. század elejéről származó olasz kézirat volt ismert, amit máig a bécsi Nationalbibliothekban őriznek. Később megjelent két spanyol fordítás is, amely közül az egyik restaurált példány Sydney-ben található. Viszont ennek az „evangéliumnak” nincs és sosem volt sem görög, sem latin, sem héber változata – ami még egy apokrif evangéliummal kapcsolatban is igen különös!

Igaz, hogy vannak olyan állítások is, hogy ez az irat az alexandriai gyülekezet kedvelt evangéliuma volt, amit a 325-ös niceai zsinat után betiltottak, de egy példánya a pápa birtokába került, akinek utódaitól később közkézre került és olaszra fordították.

Mit tartalmaz ez az evangélium?¹⁰ Már a címe is sokat elárul a tartalmából, amely így hangzik: *A Barnabás-evangélium. Jézusnak, akit Krisztusnak neveznek, az Isten által a világra küldött új prófétának igazi evangéliuma. Barnabásnak, az ő tanítványának a jelentése szerint.*¹¹ Talán mondanom sem kell, hogy a moszlimok ezt hiteles iratnak, a keresztyének pedig középkori hamisítványnak tartják.

Maga az irat a mohamedán felfogást erősíti, a Jézusról való mohamedán tanítás „koronatanúja” lehetne. Tagadja Jézus keresztre feszítését, tehát ezzel váltáságmunkáját is, valamint azt, hogy Isten fia lenne. Ezzel úgymond leleplezi a hivatalos keresztyén felfogást, vagy még jobban mondva, lerántja a leplet a keresztyénségről,

megmutatja annak igazi arcát. Az ilyen, a moszlim felfogás szerinti keresztyénség viszont egyáltalán nem különbözik az iszlámtól. A Barnabás-evangélium leírja Jézus egész életét, tanításait és csodáit, még az utolsó vacsorát is, csak éppen a kereszten nem Jézus, hanem helyette Júdás halt meg. Így Jézusnak fel sem kellett támadnia. Jézus volt, élt, csak éppen nem Isten fia volt, hanem Isten prófétája. Keresztyén szerzők szövegelemzéseivel viszont azt bizonygatják, hogy a Barnabás-evangélium szerzője az általa leírt szöveg alapján, sem történelmi, sem földrajzi értelemben nem illeszthető bele a Jézus korabeli Palesztina környezetébe.

Moszlim részről viszont – érthető oknál fogva – teljes mértékben elfogadják, és igen gyakran tárgyalják. Schamsuddin Langloz pl. 2005-ben a lipcsei könyvvásáron tartott előadásában felteszi a kérdést, vajon kell-e foglalkozni ezzel az irattal, hiszen talán több fontos tennivalónk is lenne, mint éppen a Barnabás-evangéliummal foglalkozni? A kérdést rögvest meg is válaszolja, s azt mondja: igen, mert ezen a kérdésen ma a világbéke múlhat!¹² Az indok: a protestáns egyházak keresztes hadjáratra hívnak az iszlám ellen...

Ezzel kapcsolatban talán még említsük meg Ahmad Deedat-ot, aki egy Dél-Afrikába települt indiai család utóda, aki nem mindennapi propagandát fejtett ki annak bizonyítására, hogy Jézus a kereszten legfeljebb csak klinikai halált szenvedett, amiből az apostolok felélesztették. Megjelentetett erről több írást és videokazettákon, meg amerikai lelkészekkel végzett nyilvános televíziós vitákon bizonygatta igazát. Ezek a videokazetták igen elterjedtek főleg Nyugat-Európában.

Megemlíthetjük még Muhammad Abú Zahrá sejket, az egyiptomi al-Azhar egyetem tanárát, aki a negyvenes évektől kezdve előadásaiban moszlim szempontból tárgyalta a keresztyénséget. Jegyzeteit máig tankönyvként használják a mohamedán egyetemeken. Azt állítja, hogy Jézus igazi tanítását a keresztyén hitre tért pogányok ferdítették el, akik újplatonikus sugallatra megalkották a Szentháromságról szóló tant, s ezt a niceai zsinaton elfogadtatták. Ezért Jézus igazi tanítását csak a Koránból lehet megismerni.¹³ Hasonló a gondolkodása az egyiptomi filozófusnak, Haszan Hanafinak is, aki azt állítja, hogy a Korán racionalitása az, amely segítségével eljuthatunk az eredeti Krisztusi alap gondolatokhoz.¹⁴

Van-e értelme vallási interferenciákról beszélni moszlim közegben?

A válasz meglehetősen összetett. A felvázoltakból nyilvánvaló, hogy az interferenciákat mind a keresztyének, mind a moszlimok igen sajátos szemszögből nézik. Az interferenciák, a közös alapok kutatásában nem tudnak megszabadulni a saját, immáron több mint 1400 éven át gyakorolt szemszögüktől. Ez európai gondolkodásban ugyan a római kortól ajánlatos az „Audiatur est altera pars!” , de úgy látszik, hogy ez vallási közegben, legyen az iszlám vagy keresztyénség, nem, vagy csak nagyon kis mértékben alkalmazható. Az ok: mind a keresztyén, mind pedig az iszlám vallás kizárólagos, nem tud elfogadni más véleményt, mert akkor a sajátját kellene feladni. A keresztyén ember pedig nem adhatja fel, hogy Jézus nem Isten fia, és maga is Isten, aki kereszthalált halt az emberiségért, hogy azt megváltsa, majd harmadnapon halottaiból feltámadott. Azt sem fogadhatja el, hogy Mohamed Isten prófétája, és Jézus is csak prófeta – igaz, kissé kevesebb, mint Mohamed, mert az a próféták pecsétje. Ugyanúgy a moszlim sem fogadhatja el, hogy Jézus Isten, mert

szerinte csak egy Isten lehetséges, az pedig a Könyörületes és Irgalmas Isten. Igaz, hogy az interferenciák nem erről szólnak, mert ez kutatás, tudomány, de ennek ellenére – ahogyan azt a felvázolt anyagból is láthattuk – ide vezetnek!

Az iszlám teljes mértékben elismeri zsidó és keresztyén gyökereit, amelyek azonban – szerintük – nem egészen olyanok, amilyenek azt a zsidók és a keresztyének vázolják. A gyökerek viszont a moszlimokat különösebben nem is érdeklik, mert Mohamed próféta-sága meghaladta mind a zsidó, mind a keresztyén tanítást, ezért ezekkel foglalkozni sem érdemes. Bizonyára ismerjük azt a magyar irodalomban is többször emlegetett, humorosnak tűnő mohamedán megfogalmazást, hogy: „A Koránban minden benne van, ami pedig nincs benne, azzal nem is érdemes foglalkozni.” Hasonló hozzáállás képzelhető el keresztyén oldalról is, főleg ha a Korán zilált és eléggé rendszertelen mondanivalóját, vagy a Hadíthok naiv megfogalmazását vesszük figyelembe.

Igaz, hogy keresztyén részről – ami leginkább a II. vatikáni zsinat említett dokumentumaiban fogalmazódott meg – már történt egy jelentős, meglepően nagy nyitás a moszlimok felé, amivel a többi keresztyén egyház nem is nagyon tud mit kezdeni. Főleg a keleti egyházak, amelyek közelről ismerik az iszlámot. A viszonzás mohamedán részről pedig eddig korántsem volt ilyen.

Ma – főleg Nyugat-Európában, ahol jelentős moszlim közösségek élnek – szinte divat a keresztyén–mohamedán párbeszéd. A párbeszédeken részt vesznek az európai moszlim vallási vezetők vagy szakemberek, de a párbeszédeknek különösebb eredményét nem látni; hacsak azt nem, hogy a két vallási közösség még képes egymás mellett békében élni. Igaz, ez is nagyon fontos! A kérdés már csak az, meddig?

Mohamedán környezetben – többéves tapasztalataim alapján mondom – ilyen dialógusok nem szoktak lenni. Saját tapasztalatom, hogy mohamedán államban mohamedán vallási vezetővel, szakemberrel vagy egyáltalán mohamedán értelmiséggel vallásról beszélni tulajdonképpen nem lehet! Mert ott csak egy igazság van – az pedig az, amit az iszlám tanít! Mintha itt még mindig a középkori *religio vera, et religio falsa* felfogás érvényesülne. De ezért házigazdaként lovagias módon, talán még leereszkedően is elmondják, hogy velünk, keresztyénekkal nincs semmi baj, mert Jézust ők is prófétaként tisztelik. Sőt, a Koránban is benne van! Többről pedig már nem is érdemes beszélni, mert ők otthon vannak és nagyvonalúan minket, keresztyéneket is elviselnek, hiszen a Korán szerint is „az írás népe” vagyunk, ezért minket nemcsak megtűnri kell, hanem még védeni is az ellenséggel szemben. Tudomásul vesznek minket, mint ahogyan a más irányzatú mohamedánokat is. Mindez működik is addig, amíg nem üti fel a fejét valami konfliktus, háború vagy valamilyen más veszedelem, mert akkor a helyzet megváltozik. Erről a megváltozott helyzetről a moszlim államokban élő keresztyének tudnának sokat mesélni.

Tudom, nem ez az interfrenciakutatás témája, de azért refrénként újra mondom – minden akaratlanul is ide vezet! Mindazonáltal úgy vélem, hogy ebben a globalizálódó világban még a már 1400 éven át aprólékosan megtárgyalt keresztyén és moszlim közös gyökerek kutatása is szükséges! Ez megítélésem szerint jobbára csak semleges vallástudományi részről képzelhető el. Az is jobbára csak nem moszlim kutatókkal, mert semleges kutatási eredményt moszlim tudós még a 21. században sem vállalhat! Ékes példa erre a magát Abú Músá al-Harírí álnévvel illető libanoni szerző, aki *Qissz wa-nabí* (Pap és próféta) 1985-ben, Bejrútban megjelent munkája publikálásakor nem merte vállalni saját nevét, mert munkájában azt állít-

ja, hogy Mohamed minden tudományát első felesége (Khádidsza) keresztyén unokatestvérétől Waraqa ibn Naufaltól tanulta.

Summa summarum: vallási interferenciákról beszélni moszlim közegben is van értelme – csak megvalósítása nehéz.

Jegyzetek

1. Vö. Schoeps, Schoeps, H. J.: *Theologie und Geschichte des Judenchristentums*. Tübingen, 1949.
2. Lüling, Günter: *Über den Urkoran. Ansätze zur Rekonstruktion vorislamischer christlicher Strophenslieder im Koran*. 3. Korr. Aufl. Lüling, Erlangen, 1992.
3. Lüling, Günter: *Der christliche Kult an der vorislamischen Kaaba als Problem der Islamwissenschaft und christlichen Theologie*. Lüling, Erlangen, 1977.
4. Vö. Hans Küng – Josef van Ess: *Křestanství a islám*. Praha, Vyšehrad, 1998, 17. p.
5. *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*. Budapest, Szent István Társulat, 2000, 157. p.
6. Uo. 400–401. p.
7. Al-Ghazzáli misztikus beállítottságú moszlim volt. Csodálatos vallomása megtéréséről a *Munkidh mina adh-dhalál* (A tévelygésből való megmentő). Legnagyobb művei az *Ihjá culúm a-dín* (A vallás tudományának felélesztése) és a *Taháfut al-falászifa* (A filozófusok összefüggéstelenségei).
8. Jn. 14,16: én pedig kéni fogom az Atyát, és másik Pártfogót ad nektek, hogy veletek legyen mindörökké; Jn. 14,26: A Pártfogó pedig, a Szentlélek, akit az én nevemben küld az Atya, ő tanít majd meg titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek; Jn. 15,26: Amikor eljön a Pártfogó, akit én küldök nektek az Atyától, az igazság Lelke, aki az Atyától származik, az tesz majd bizonyosságot én rólam.
9. Paret, Rudi: *Der Koran. Mokkentar und Konkordanz*. 2. Aufl. Stuttgart–Berlin–Köln–Mainz, Kohlhammer 1977, 476. p.
10. Vö. Schirmacher, Christine: *Das Barnabasevangelium – Wahres Evangelium oder Mittelalterliche Fälschung*. A www.evangelium.de nyomán.
11. A címet az 1994-es német fordítás szerint közlöm.
12. Langlotz, Schamsuddin: *Ist Jesus am Kreuz gestorben?* Manuskript eines Vortrages. www.naqschbandi.de.
13. Bővebben tárgyalja Borrmanns, Maurice: *Jésus et les musulmans d'aujourd'hui*. Paris, 1996.
14. Hanafi, H.: *Religious Dialogue and Revolution. Essays on Judaism, Christianity and Islam*. Cairo, 1977.

Felhasznált irodalom

- A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*. Budapest, Szent István Társulat, 2000.
- Abú Músá al-Haríri: *Qiss wa nabí*. Bejrut, 1985.
- Borrmanns, Maurice: *Jésus et les musulmans d'aujourd'hui*. Paris, 1996.
- Brettschneider, H.: *Christentum und Islam: Aporien und Perspektive*. *Bulletin der Europäischen Gesellschaft für katholische Theologie*. Heft 2. Tübingen, 1993, 181–199. p.
- Caspar, R.: *Pour un regard chrétien sur l'Islam*. Paris, 1990.
- Charta Oecumenica*. Tartalmazza az európai egyházak közötti együttműködés növekedésére vonatkozó irányelveket az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsa számára (CCEE).

- Goddard, Hugh: *Muslim Perceptions of Christianity*. London, 1996.
- Hanafí, H.: *Religious Dialogue and Revolution: Essays on Judaism, Christianity and Islam*. Cairo, 1977.
- Kropáček, Luboš: „Islám očima křesťanské teologie.“ *Souvislosti*, 1997. 3–4. sz. 33–34., 115–126. p.
- Kropáček, Luboš: „Rané křesťanství a vznik islámu“. *Teologické texty*, 1999. 4. sz. 110–112. p.
- Kropáček, Luboš: *Islám a Západ. Historická paměť a současná krize*. Praha, 2002.
- Küng Hans – Ess, Josef van: *Křesťanství a islám*. Praha, 1998.
- Langlotz, Schamsuddin: *Wurde Jesus am Kreuz gestorben? Manuskript eines Vortrages*. www.naqschbandi.de.
- Lüling, Günter: *Der christliche Kult an der vorislamischen Kaaba als Problem der Islamwissenschaft und christlichen Theologie*. Erlangen, Lüling, 1977.
- Lüling, Günter: *Über den Urkoran. Ansätze zur Rekonstruktion vorislamischer christlicher Strophelieder im Koran*. 3. Korr. Aufl. Erlangen, Lüling, 1992.
- Möhler, J. A.: Über das Verhältniss des Islam zum Evangelium. In *Dr. J. A. Möhlers gesammelte Schriften und Aufsätze*. Hrsg. Von J.J.I. Döllinger. 1. Bd. Regensburg, 1839.
- Paret, Rudi: *Der Koran. Mokkentar und Konkordanz*. 2. Aufl. Stuttgart–Berlin–Köln–Mainz, Kohlhammer, 1977.
- Schirmacher, Christine: *Das Barnabasevangelium – Wahres Evangelium oder Mittelalterliche Fälschung?*
- Schoeps, H. J.: *Theologie und Geschichte des Judenchristentums*. Tübingen, 1949.
- Striving Together in Dialogue. A Muslim-Christian Call to Reflection and Action*. World Council of Churches, 2001.
- Zinker, Hans: *Christentum und Islam*. Düsseldorf, Pathmos Verlag, 1992.

JÁNOS CS. MOLNÁR

MUSLIM INTERPRETATION OF RELIGIOUS INTERFERENCIES

From the formation of the Islam it is a known fact that the teaching of Mohamed is actually based on the Old- and New Testaments; it uses its stories, character, but interprets them in a special way in its own way. The author, examining the Christian-Moslim interactions, states that both the Christians and the Moslims as well consider the interferencies from a very special point of view. The interferencies, investigating the common basises, cannot get rid of their own viewpoints practiced more than through 1400 years. Although, in the European way of thinking from the Roman era the „audiatur est altera pars!“ is adviced, but it seems that in the religious field, being Islam or Christian, it is not or just slightly applied. The reason: both the Christian and the Islam religions are exclusive, cannot accept other viewpoints, since it would be forced to give up its own.